

بسم الله الرحمن الرحيم

تدبر در قرآن

سوره مبارکه غاشیه

استاد ضرابی اردیبهشت ۱۴۰۰

جلسه اول ۱۴۰۰/۲/۱۸

آیه شریفه: «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ» - به نام خداوند رحمتگر مهربان»

عنوان: خوش خبر باشی ای نسیم خوش یار

کلمه طیبیهی « بسم الله الرحمن الرحيم » که خوش رایحه‌ترین نسیم کوی محبوب است، بار دیگر میهمان شما اهل ایمان است تا شامه دل‌های پر مهر شما را به بهترین الطاف خداوندیش معطر کند.

سوره مبارکه غاشیه همانطور که برای اهل ایمان بشارت وعده دیدار است، برای اهل انکار تنذیر و تهدید است؛ همانطور که برای اهل ایمان وعده لذت و راحت و سعادت است، برای اهل گناه و ستم، عذاب و شقاوت است.

امام صادق (علیه السلام) می‌فرماید « إِذَا حَشَرَ اللَّهُ النَّاسَ فِي صَعِيدٍ وَاحِدٍ أَجَلَ اللَّهِ أَشْيَاعَنَا أَنْ يُنَاقِشَهُمْ فِي الْحِسَابِ فَنَقُولُ إِلَهُنَا هُوَ لَا شَيْعَتْنَا فَيَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى قَدْ جَعَلْتُ أَمْرَهُمْ إِلَيْكُمْ وَ قَدْ شَفَعْتُكُمْ فِيهِمْ وَ غَفَرْتُ لِمُسِيئِهِمْ أَدْخُلُوهُمْ الْجَنَّةَ بِغَيْرِ حِسَابٍ - وقتی خداوند مردم را در یک سطح (بدون هیچ تفاوتی) محشور کرد، شیعیان ما را نگاه می‌دارد تا به حسابشان رسیدگی کند. آنگاه ما می‌گوییم: خداوندا! اینان

شیعیان ما هستند. خداوند عزوجل می‌فرماید: امر آنان را به شما سپردم و شما را بر آنان شفیع گرداندم و بدی‌هایشان را آمرزیدم، آنان را بدون حساب به بهشت بفرستید.» (بحارالأنوار، ج ۲۴، ص ۲۷۱)

بنابر این وقتی مطالب اولین آیه این سوره شریفه « هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْعَاشِيَةِ » باز می‌شود، هم از چهره‌هایی خبر می‌دهد که خوار و زبونند « وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ خَاشِعَةٌ » و هم از چهره‌هایی که شادابند و خرمند « وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاعِمَةٌ » که بخشی از چگونگی نعمت‌ها و عذاب‌های هر یک از دو گروه بهشتی و جهنمی هم بیان گردیده است.

پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمود: « إِنَّ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ لِيُحَاسِبُ كُلَّ خَلْقٍ إِلَّا مَنْ أَشْرَكَ بِاللَّهِ عَزَّوَجَلَّ فَإِنَّهُ لَا يُحَاسِبُ وَ يُؤْمَرُ بِهِ إِلَى النَّارِ - خداوند از هر آفریده‌ای حسابرسی می‌کند مگر از کسی که به خداوند شرک ورزیده که از او حسابرسی نکرده و او را به‌سوی آتش فرمان دهد » (جامع الأخبار الرضا، ص ۱۷۶)

حوران بهشتی را دوزخ بود اعراف از دوزخیان پرس که اعراف بهشت است
فرق است میان آن که یارش در بر با آن که دو چشم انتظارش بر در

عنوان : این مدعیان در طلبش بی‌خبراند

« أَفَلَا يَنْظُرُونَ إِلَى ... » فراز بعد آیاتی است که از نشان دادن راه‌های بیرون آمدن و مصون ماندن از گرفتاری‌هایی حکایت دارد که همه ساکنین دنیا را تهدید می‌کند و بی‌توجهی به آنها چه بسا انسان‌هایی را تا به قعر جهنم پایین می‌برد و یا آن که بهره‌گیری از نور هدایت آنها نیز چه بسا کسانی را تا بحبوحه بهشت تا به جوار محبوب ازلی بالا می‌برد که از آیه « أَفَلَا يَنْظُرُونَ... » شروع می‌شود.

سپس ملاحظه می‌کنید که با خطاب « فَذَكِّرْ إِنَّمَا أَنْتَ مُذَكِّرٌ - پس تذکر ده که تو تنها تذکردهنده‌ای » از ماهیت این سوره بیشتر پرده بر می‌دارد بطوری که فهمیده می‌شود این سوره برای اهل ایمان مذکر است و آنچنان نوری در خود دارد که باعث می‌شود یاد و حضوری از ربّ رؤوف در قلوب مؤمنین ایجاد می‌شود که با هیچ نعمتی نمی‌توان آن را معاوضه کرد؛ چرا که وقتی یاد محبوب می‌آید، قلب

پر می‌شود از احساس حضور خدا که هر باطلی را از بین می‌برد و دیگر هیچ
 خطری صاحب این قلب را تهدید نمی‌کند؛ همانطوری که اهل انکار و عناد با
 پشت کردن به فطرت خود و جفا در حق خود با گریز از یاد خدا، خود را در دنیا
 و آخرت دچار عذاب می‌گرداند « وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا
 وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَى » - و هر کس از یاد من اعراض کند همانا (در دنیا)
 معیشتش تنگ شود و روز قیامتش نابینا محسور کنیم. « (طه/۱۲۴)

خدا نکند که ذره‌ای از این انکار در قلب و روح ما باشد یا در زبان و کردار ما
 ظاهر شود. أعاذنا الله من شرور انفسنا و سيئات اعمالنا.

عمر کان بی روی جانان بگذرد	از حساب عمر جانم نشمرد
بی جمالش مرگ بهتر از حیات	وصل او شد زندگی، هجرش ممات
گر نماید دوست در دوزخ جمال	هست آن دوزخ بهشت اهل حال

عنوان: راه و رسم عشق، بیرون از حساب من و تو است

سخن درباره آیات آخرین این سوره شریفه که « إِنَّ إِلَيْنَا إِيَابَهُمْ - در حقیقت
 بازگشت آنان به سوی ماست » و « ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُمْ - آنگاه حساب [خواستن
 از] آنان به عهده ماست » منطبق با اولین آیه از همین سوره، نکته تکان دهنده‌ای
 برای اهلش دارد که بسته به عمق معرفتی که به خداوند دارند شدت و ضعف آن
 متفاوت می‌شود.

ضمیر « هم » در « إِيَابَهُمْ وَ حِسَابَهُمْ » به هر دو گروه اهل ایمان و اهل انکار
 برمی‌گردد.

جابر گوید: امام باقر (علیه السلام) فرمود: « يَا جَابِرُ إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ جَمَعَ اللَّهُ
 عَزَّوَجَلَّ الْأَوَّلِينَ وَ الْآخِرِينَ لِفَصْلِ الْخُطَابِ دُعَى رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله)
 وَ دُعَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (علیه السلام) ... - چون روز قیامت فرا رسد و خداوند
 پیشینیان و پسینیان را برای فصل الخطاب (کلام فیصله دهنده) برانگیزد، رسول
 خدا (صلی الله علیه و آله) و امیر مؤمنان (علیه السلام) فراخوانده می‌شوند. آنگاه
 به رسول خدا (صلی الله علیه و آله) دیبایی سبز رنگ پوشانده می‌شود که از

مشرق تا به مغرب را روشن می‌کند و به علی (علیه السلام) نیز همانند آن پوشانده می‌شود و به رسول خدا (صلی الله علیه و آله) دیبایی گلگون پوشانده می‌شود که از مشرق تا به مغرب را روشن می‌کند و به علی (علیه السلام) نیز همانند آن پوشانده می‌شود. سپس ایشان در آن هنگام، به فراز می‌روند و ما را فرا می‌خوانند و حساب مردم را به ما می‌سپارند. سپس پیامبران را فرا می‌خوانند و ایشان نزد عرش خداوند تبارک و تعالی در دو صف می‌ایستند تا حساب مردم به پایان رسد. چون بهشتیان به بهشت و دوزخیان به دوزخ در آمدند، پروردگار توانمند، علی (علیه السلام) را می‌فرستد و ایشان را در منزل‌های خود در بهشت جا می‌دهد و زن و شویشان می‌کند و به خدا سوگند این علی (علیه السلام) است که بهشتیان را در بهشت به ازدواج یکدیگر در می‌آورد و این عطایی است از جانب خداوند تبارک و تعالی که تنها از برای اوست و برای هیچ‌کس نیست؛ فضیلتی است که خداوند او را به آن برتری بخشیده و بر او منت نهاده است و اوست به خدا سوگند! که دوزخیان را به دوزخ می‌فرستد و او کسی است که چون بهشتیان به بهشت در آمدند، درهای آن را می‌بندد؛ چراکه درهای بهشت و درهای دوزخ به‌سوی او و در اختیار اوست» (بحار الأنوار، ج ۷، ص ۲۶۴)

در زیارت جامعه از امام هادی (علیه السلام) می‌خوانیم که خطاب به پیامبر و اهل بیت (علیهم السلام) چنین می‌فرماید: «فَالرَّأِغِبُ عَنْكُمْ مَارِقٌ وَ الْإِلَازِمُ لَكُمْ لَاحِقٌ وَ الْمُقَصِّرُ فِي حَقِّكُمْ زَاهِقٌ وَ الْحَقُّ مَعَكُمْ وَ فِيكُمْ وَ مِنْكُمْ وَ إِلَيْكُمْ وَ أَنْتُمْ أَهْلُهُ وَ مَعْدِنُهُ وَ مِيرَاثُ النُّبُوَّةِ عِنْدَكُمْ وَ إِيَابُ الْخَلْقِ إِلَيْكُمْ وَ حِسَابُهُمْ عَلَيْكُمْ وَ فَصْلُ الْخُطَابِ عِنْدَكُمْ - آنکه از شما روی گرداند، از دین گسسته است و آنکه همراه شما باشد، به دین پیوسته است و آنکه در حق شما کوتاهی کند، به دست نابودی افتاده است. حق با شما و در شما و از شما و به‌سوی شماست و شما باید که اهل حق و معدن آن هستید. میراث نبوت نزد شماست و بازگشت خلق به‌سوی شماست و حسابشان با شماست و کلام فیصله‌دهنده، نزد شماست» (من لایحضره الفقیه، ج ۲، ص ۶۱۲)

به حلاوت بخورم زهر که شاهد ساقی است

به ارادت بکشم درد که درمان هم از اوست

غم و شادی بر عارف چه تفاوت دارد

عنوان: حساب هر امتی را امام زمان آن امت رسیدگی می‌کند

در روایت از امام صادق (علیه السلام) درباره حساب و کتاب پیامبران (علیهم السلام) توضیح داده شده است که: « فَأَعْلَمُ أَنَّ حِسَابَ شِيعَتِهِمْ إِلَيْهِمْ وَ مُعَوَّلُهُمْ فِي وَزْنِ الْأَعْمَالِ عَلَيْهِمْ وَ إِلَيْهِ الْإِشَارَةُ بِقَوْلِهِ وَ إِنَّ مِنْ شِيعَتِهِ لِإِبْرَاهِيمَ قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام): إِبْرَاهِيمُ مِنْ شِيعَةِ عَلِيٍّ (علیه السلام) وَ إِذَا كَانَ الْأَنْبِيَاءُ مِنْ شِيعَتِهِ وَ حِسَابُ الشَّيْعَةِ إِلَيْهِ فَحِسَابُ الْأَنْبِيَاءِ (علیهم السلام) إِلَيْهِ ... - بدان که حساب پیروان امامان (علیهم السلام) با آن‌هاست و اعتمادشان در وزن اعمال بر آن‌هاست و با سخن خداوند: و از پیروان او ابراهیم بود، (صافات/۸۳) به همان مطلب اشاره شده است. امام صادق (علیه السلام) فرمود: ابراهیم از پیروان علی (علیه السلام) است و هنگامی که پیامبران از پیروان او باشند و حساب پیروان با او باشد؛ پس حساب پیامبران (علیهم السلام) با اوست و اعتمادشان با شهادت و تبلیغ بر اوست و کلیدهای بهشت و جهنم به دو دست اوست و فرشتگان در این روز مطیع امر و نهی او هستند» (تفسیر اهل بیت علیهم السلام ج ۱۸، ص ۸۶)

در روایت دیگری از امام صادق (علیه السلام) توضیح داده شده است که حساب هر امتی را امام زمان آن امت رسیدگی می‌کند. « كُلُّ أُمَّةٍ يُحَاسِبُهَا إِمَامٌ زَمَانِهَا وَ يَعْرِفُ الْأَئِمَّةُ أَوْلِيَاءَهُمْ وَ أَعْدَاءَهُمْ بِسِيمَاهُمْ وَ هُوَ قَوْلُهُ تَعَالَى: وَ عَلَى الْأَعْرَافِ رِجَالٌ وَ هُمْ الْأَئِمَّةُ يَعْرِفُونَ كُلًّا بِسِيمَاهُمْ ... - امام صادق (علیه السلام) - به حساب هر امتی، امام زمان آن امت رسیدگی می‌کند و امامان، دوستداران و دشمنان خود را از سیمای ایشان می‌شناسند و این کلام خداوند متعال است که فرمود: و بر «اعراف» مردانی هستند. (اعراف/۴۶) که ایشان همان امامان (علیهم السلام) می‌باشند. که هریک از آن دو را از چهره‌شان می‌شناسند. (اعراف/۴۶) پس نامه‌ی کردار دوستداران خود را به دست راست آن‌ها می‌دهند و آنان بدون هیچ حسابی از صراط به‌سوی بهشت گذر می‌کنند و نیز نامه کردار دشمنان خود را به دست چپ آن‌ها می‌دهند و آنان بدون هیچ حسابی به‌سوی دوزخ روانه می‌شوند. چون دوستداران ایشان به نامه‌های کردارشان می‌نگرند، به برادران خود می‌گویند:

نامه‌ی اعمال مرا بگیرید و بخوانید! من یقین داشتم که [قیامتی در کار است و] به حساب اعمالم می‌رسم! او در یک زندگی [کاملاً] رضایتبخش قرار خواهد داشت. (حاقه/۲۱-۱۹)» (تفسیر اهل بیت علیهم السلام ج ۱۸، ص ۸۴)

از آنچه گذشت می‌توان نیجه گرفت که از رحمت نامنتهای ربّ رؤف در « بسم الله الرحمن الرحيم » باید خواست احوال خوش این بنده خوشبخت را داشته باشیم که با نامه اعمالش قلب امام زمانش و رضایت پروردگارش را تحصیل نمود. « وَصَلِ اللَّهُمَّ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُ وَصْلَةً تُؤَدِّي إِلَى مُرَافَقَةِ سَلَفِهِ، وَاجْعَلْنَا مِمَّنْ يَأْخُذُ بِحُجْرَتِهِمْ، وَيَمُكِّتُ فِي ظِلِّهِمْ، وَأَعِنَّا عَلَى تَأْدِيَةِ حُقُوقِهِ إِلَيْهِ، وَالْاجْتِهَادِ فِي طَاعَتِهِ، وَاجْتِنَابِ مَعْصِيَتِهِ، وَامْنُنْ عَلَيْنَا بِرِضَاهُ، وَهَبْ لَنَا رَأْفَتَهُ وَرَحْمَتَهُ وَدُعَاءَهُ وَخَيْرَهُ مَا نَنَالُ بِهِ سَعَةً مِنْ رَحْمَتِكَ، وَفَوْزاً عِنْدَكَ، وَاجْعَلْ صَلَاتَنَا بِهِ مَقْبُولَةً، وَذُنُوبَنَا بِهِ مَغْفُورَةً، وَدُعَاءَنَا بِهِ مُسْتَجَاباً - و پیوننده خدایا بین ما و او، پیوندی که ما را به هم‌نشینی گذشتگان او برساند و ما را از آنانی قرار ده که به دامن عنایتشان چنگ زنند و در سایه لطفشان اقامت کنند و ما را بر پرداخت حقوقش و کوشش در فرمانبرداری‌اش و دوری از نافرمانی‌اش کمک کن و بر ما به خشنودی‌اش منت نه و رأفت و رحمت و دعای خیر آن حضرت را به ما ببخش تا حدی که به سبب آن به رحمت گسترده‌ات و رستگاری در پیشگاهت برسیم، خدایا به وسیله او نمازمان را پذیرفته و گناهانمان را آمرزیده و دعاهایمان را مستجاب گردان. «(دعای ندبه)

فردا که به محشر آید زن و مرد	از بیم حساب رویها گردد زرد
من عشق ترا بکف نهم پیش برم	گویم که حساب من از این باید کرد